

ЗБРОЯ ВИБУХОВОЇ ДІЇ В НАСЕЛЕНИХ РАЙОНАХ

Дедалі частіше бойові дії під час збройних конфліктів відбуваються у населених пунктах. Утім, при цьому використовуються системи озброєнь, які першочергово були розроблені для застосування на відкритому просторі. Коли зброя вибухової дії з великим радіусом ураження використовується в населених районах, є велика ймовірність, що вона матиме невідбиркову дію. Така зброя завдає великої шкоди цивільним особам та порушує роботу служб, які є життєво необхідними для виживання населення.

Що це за зброя та хто її застосовує?

Зброя вибухової дії активується за допомогою детонації вибухової речовини, що викликає вибух та розлітання уламків.

Найбільше занепокоєння викликає зброя вибухової дії, яка використовується у населених районах та має великий радіус ураження. Зазвичай, коли подібна зброя застосовується для ведення бойових дій на відкритому просторі, причин для занепокоєння немає. Проте якщо вона спрямована проти військових цілей, розташованих у населених районах, то її вплив часто має невідбирковий характер і є смертельно небезпечним для цивільних осіб.

Зброя вибухової дії може вражати значну територію через великий радіус дії окремих боєприпасів, похибки у роботі систем доставки та/або доставку великої кількості боєприпасів для ураження цілей на значних площах. Такі категорії зброї вибухової дії охоплюють бомби та ракети великої потужності, засоби для ведення вогню непрямым наведенням, такі як міномети, ракетні системи та артилерійські установки, реактивні системи залпового вогню (РСЗВ) та деякі типи саморобних вибухових пристроїв (СВП).

Переважаюча більшість збройних сил і багато недержавних збройних груп мають у своєму арсеналі подібні види озброєнь. Незважаючи на те, що характер їхньої дії при застосуванні в населених районах часто можливо передбачити, сторони збройних конфліктів вкрай рідко пристосовують свій вибір засобів і методів ведення війни до умов міста.

Що таке (густо)населений район?

Поняття «густонаселені райони» та «населені райони» варто розуміти як синоніми до поняття «зосередження цивільного населення», яке трактується міжнародним гуманітарним правом як «населений пункт, місто, село чи інша зона, в якій знаходиться відповідна кількість цивільних осіб або цивільних об'єктів».

Розповідь потерпілого

«Спочатку я почув звуки обстрілу. Це було схоже на автоматні черги. Потім був страшний вибух. Земля тремтіла. По стінах пішли тріщини. Зі стелі посипалася штукатурка. Ми з дітьми сховалися в кутку, я притиснув їх до себе. Було дуже гучно. Мені здавалося, що моя голова просто лопне. Мені довелося відкрити рота, щоб урівноважити тиск. Через годину все стихло, і я наважився піднятися нагору, де я впевнився, що це дійсно була бомба. Частина зовнішньої стіни нашого будинку обвалилась. Усі вікна були вибиті. Уламки скла та залізні уламки бомби були розкидані по всіх кімнатах. Бомба повністю знищила продуктовий магазин приблизно за 100 метрів від нашого будинку. З іншого боку вулиці було частково зруйновано близько десяти будинків. Десять мирних жителів загинули, десятки були поранені».

Записано МКЧХ зі слів очевидця.

Якими є гуманітарні наслідки застосування зброї вибухової дії в населених районах?

Нещодавні збройні конфлікти показали, що застосування зброї вибухової дії з широким радіусом ураження в населених районах є основною причиною загибелі та поранень серед цивільного населення, а також пошкодження або руйнування житлових будинків та об'єктів критично важливої інфраструктури.

Наслідки для здоров'я цивільного населення – це не лише смерть, поранення, травми та інвалідність, але також і тривалий вплив на психічне здоров'я. Крім того, це суттєво впливає на здатність закладів і служб охорони здоров'я надавати допомогу великій кількості поранених, лікувати різні види травм, а також забезпечувати належний догляд.

Менш помітними, але так само руйнівними є тривалі наслідки застосування зброї вибухової дії у населених районах, що виникають в результаті шкоди, завданої об'єктам критичної інфраструктури. Наприклад, шкода, завдана лікарні, може порушити роботу медичних служб, що, у свою чергу, може призвести до смерті пацієнтів. Шкода, завдана таким об'єктам критично важливої інфраструктури, як системи та об'єкти вододотопостачання, які є особливо вразливими при застосуванні зброї вибухової дії, можуть спричинити серйозне порушення роботи служб життєзабезпечення, необхідних для виживання цивільного населення, що призведе до поширення хвороб та великої кількості смертей.

Наслідки стають ще серйознішими, коли зброя вибухової дії застосовується у населених пунктах протягом тривалого часу. Зрештою, люди, які вижили, можуть бути вимушені покинути свої домівки, що призведе до зростання кількості переміщених осіб.

Позиція МКЧХ та Міжнародного Руху Червоного Хреста і Червоного Півмісяця

МКЧХ та Міжнародний Рух Червоного Хреста і Червоного Півмісяця закликають сторони збройних конфліктів уникати застосування зброї вибухової дії з широким радіусом ураження у густонаселених районах через високу ймовірність її невідбиркової дії.

Розповідь потерпілого

«Наш район зазнавав обстрілів безліч разів; іноді вони тривали багато днів поспіль. Звуки вибухів, тремтіння землі – це було жахливо. Ми постійно боялись, що наш будинок буде наступним. Найбільше це вплинуло на мою п'ятирічну дочку, вона перестала говорити. Саме тоді ми вирішили звідти поїхати. Тепер ми вже рік як біженці, і вона все ще не почала говорити. Вона здригається від найменшого звуку».

Записано МКЧХ зі слів очевидця.

Що говорить міжнародне гуманітарне право (МГП) про застосування зброї вибухової дії у населених районах?

Хоча МГП прямо не регулює застосування зброї вибухової дії у населених районах, таке застосування за будь-яких обставин має відповідати нормам МГП, які регулюють ведення бойових дій. Зокрема, заборонено здійснювати прямі напади на цивільних осіб чи цивільні об'єкти, а також напади, які порушують принципи розрізнення та пропорційності; крім того, існує обов'язок вживати всіх можливих запобіжних заходів під час нападу.

Невибіркові напади (з порушенням принципу розрізнення) є ударами по військових цілях і цивільному населенню або цивільних об'єктах без розрізнення, зокрема через те, що в цьому випадку сторони конфлікту застосовують зброю, яка не може бути спрямована на конкретний військовий об'єкт, або ступінь впливу якої неможливо обмежити, як того вимагає МГП.

Непропорційними вважаються напади, які можуть призвести до супутніх втрат серед цивільного населення, поранень цивільних осіб, заподіяння шкоди цивільним об'єктам або до всіх цих наслідків разом, що є надмірним порівняно з очікуваною конкретною та безпосередньою військовою перевагою.

Доказова інформація, отримана після нещодавніх випадків застосування зброї вибухової дії в населених районах, ставить серйозні питання щодо того, як ті, хто використовують подібну зброю, тлумачать і застосовують норми МГП. Враховуючи передбачувані наслідки застосування зброї вибухової дії, здатність сторони, яка здійснює напад, дотримуватися МГП під час проведення військових операцій у густонаселених районах залежить від її вибору засобів та методів ведення війни. Ця сторона повинна дотримуватися МГП за будь-яких обставин, навіть якщо вона не має інших альтернативних видів озброєнь або тактичних прийомів, які дозволяють дотримуватися принципу розрізнення.

Розповідь потерпілого

«Одного дня я сидів на підвір'ї біля свого дому та спілкувався з родиною. Ми почули, як у садку біля будинку впав снаряд. За кілька секунд ще один снаряд влучив у сам будинок. Цим снарядом вбило десятьох членів моєї родини, включаючи п'ятьох дітей та трьох жінок. Іще троє отримали поранення – одна жінка померла від отриманих ран через три тижні».

Записано МКЧХ зі слів очевидця.

Чи є потреба у розробці нових норм для регулювання застосування зброї вибухової дії у населених районах?

Існують різні погляди на те, чи достатні існуючі норми МГП для регулювання застосування зброї вибухової дії в густонаселених районах, чи є необхідність в уточненні їх тлумачення або в розробці нових стандартів чи норм для кращого захисту цивільних осіб у населених районах.

Ці відмінності у поглядах експертів і в практиці збройних сил можуть вказувати на неоднозначне тлумачення відповідних норм МГП. Такі неоднозначності необхідно вирішувати у відповідності з головною метою норм МГП – прагнення захистити цивільне населення та цивільні об'єкти.

Чи є проблемою те, що деякі сторони конфлікту навмисно проводять свої військові операції у населених районах, щоб запобігти нападам супротивника?

Ведення війни у населених пунктах, коли військові цілі знаходяться посеред цивільних осіб та об'єктів, створює серйозні виклики для збройних сил. Нерідко супротивник навмисно веде бойові дії у населених районах, щоб запобігти нападам супротивника, створюючи таким чином загрозу цивільному населенню. Проте такі протиправні дії не звільняють військове командування від обов'язку мінімізувати супутні втрати серед цивільного населення під час нападів. Рівень такої відповідальності командування підвищується у густонаселених районах і може вимагати застосування альтернативних видів зброї та/або тактичних прийомів.

Додаткова інформація

- МКЧХ, Доповідь за підсумками наради експертів «Застосування зброї вибухової дії в населених районах. Гуманітарні, правові, технічні та військові аспекти». Шаванн-де-Божі, 24-25 лютого 2015 р., Женева, червень 2015 р.
- МКЧХ, «Міжнародне гуманітарне право та виклики сучасних збройних конфліктів: доповідь», жовтень 2015 р., ст. 47-53.

Усі документи доступні на сайті МКЧХ:

www.icrc.org/ewpa